

- *Національна культурно-мистецька спадщина: проблеми збереження та академічної наукової презентації (доповідач — академік НАН України Г.А. Скрипник)*
- *Розвиток інноваційних технологій отримання композиційних вуглець-вуглецевих матеріалів та виробів: стан та перспективи (доповідач — кандидат технічних наук І.В. Гурін)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАТЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 17 травня 2023 року

Засідання Президії НАН України 17 травня 2023 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

На початку зібрання академік НАН України А.Г. Загородній вручив вченим НАН України відзнаки, присуджені Розпорядженням Голови Верховної Ради України від 12.05.2023 за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного та інноваційного потенціалу держави, підготовку висококваліфікованих кадрів, багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм та з нагоди Дня науки.

Зокрема, Почесною грамотою Верховної Ради України нагороджено:

- директора Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України члена-кореспондента НАН України О.В. Кендзеру;
- заступника директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України академіка НАН України С.О. Костеріна;
- першого заступника головного вченого секретаря НАН України кандидата філософських наук О.Н. Кубальського;
- директора Інституту народознавства НАН України академіка НАН України С.П. Павлука;
- головного наукового співробітника Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України доктора технічних наук В.Д. Самойлова.

Грамотою Верховної Ради України нагороджено:

- заступника директора з наукової роботи ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України» доктора юридичних наук Р.А. Джабраїлова;
- директора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України члена-кореспондента НАН України Н.В. Заїменко;
- директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» члена-кореспондента НАН України А.І. Кудряченка;

Виступ академіка НАН України Ганни Аркадіївни Скрипник

- директора Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України члена-кореспондента НАН України С.Л. Мосякіна.

* * *

Члени Президії НАН України заслухали доповідь академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України академіка НАН України **Ганни Аркадіївни Скрипник**, присвячену проблемам збереження та академічної наукової презентації національної культурно-мистецької спадщини (стенограму див. на с. 61).

В Україні створено національне правове поле, яке спрямовує науково-пошукову діяльність Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України та Інституту народознавства НАН України на вивчення ролі національної культури в історичній ретроспективі, переосмислення багаточислового корпусу пам'яток і творів вітчизняної культурно-мистецької спадщини. Особливої актуальності набуло сьогодні завдання з очищення українського культурно-інформаційного простору від російськоцентричних стереотипів, наративів, моделей культури.

У структурі НАН України є два науководослідні об'єкти зосередження пам'яток нематеріальної культурної спадщини, що мають

статус національного надбання. Це Музей етнографії і художнього промислу при Інституті народознавства, в якому зберігається понад 100 тис. унікальних пам'яток і найбагатша в Україні колекція творів декоративно-прикладного мистецтва України та Європи, та архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів при Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, що налічують 26 970 одиниць зберігання (3 млн архівних аркушів), 62 особові фонди видатних науковців та фонди наукових установ і товариств.

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України реалізується проєкт «Етнографічний образ сучасної України. Корпус фольклорно-етнографічних матеріалів» у 12 т. (вже опубліковано 10), метою якого є повне фольклорно-етнографічне експедиційне обстеження України і формування унікального зводу фольклорних записів, відомостей, фото- і відеоматеріалів з етнокультури. Опубліковано також окремий том «Етнографічний образ українців зарубіжжя», в якому зібрано зразки етнокультури і живого розмовного мовлення українців зарубіжжя у форматі польових записів і фотоматеріалів. Крім того, було перевидано твори класичної спадщини, які стали бібліографічною рідкістю, зокрема двотомник думного епосу українського народу К. Грушевської.

Мистецтвознавці Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України провели широкоформатні польові дослідження й опублікували 4 томи «Регіонально-жанрової антології українського музичного фольклору» та 11 книг нотних записів української пісенності з різних областей України; 3 томи фундаментальної праці «Церковне мистецтво України» та низку анотованих альбомів з творами малярської сакральної спадщини.

Уперше за часів незалежності побачили світ укладені на новій джерельній базі, за сучасною методологією та згідно з новітніми інтерпретаціями, позбавлені російських імперських шаблонів багатотомні праці з історії мистецтвознавства, енциклопедії та довідники. Це, зокрема, «Історія українського мистецтва»

у 5 т., «Українська музична енциклопедія», «Українська фольклористична енциклопедія», «Історія української музики», «Українська славистична фольклористика (XIX — початок XXI століття). Енциклопедичний словник», «Історія декоративного мистецтва України» у 5 т., «Історія українського кіно», «Історія українського театру», «Етнічна та етнокультурна історія України», «Словник художників України» та ін.

В обговоренні доповіді взяли участь голова Державної служби України з питань етнополітики та свободи совісті доктор філософських наук В.Є. Єленський; завідувач сектору «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Республіки Молдова доктор історичних наук В.Г. Кожухар; завідувач кафедри українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» доктор історичних наук, професор В.М. Скляр; професор кафедри україністики Варшавського університету доктор філологічних наук В.О. Соболю; директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України академік НАН України М.Г. Жулинський.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділу вуглецево-графітних матеріалів Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» кандидата технічних наук **Ігоря Вячеславовича Гуріна** про стан та перспективи розвитку інноваційних технологій отримання композиційних вуглець-вуглецевих матеріалів та виробів.

У доповіді обґрунтовано важливість та ефективність досліджень фахівців НАН України в галузі створення нових вуглець-вуглецевих композиційних матеріалів (ВВКМ) та виробів з них для потреб ядерно-енергетичного комплексу України, ракетно-космічних технологій, машинобудівного сектору, а також для медичного застосування.

Україна є єдиною країною, яка володіє сучасними термоградієнтними газофазними

методами виготовлення вуглець-вуглецевих композиційних матеріалів. У ННЦ ХФТІ створено та успішно функціонує унікальний науково-виробничий комплекс з розроблення ВВКМ, який постановою Кабінету Міністрів України від 19.12.2001 № 1709 внесено до Переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Одним із найважливіших питань у галузі безпечної та ефективноної експлуатації діючих і перспективних атомних станцій є питання конструкційних матеріалів. Головною особливістю цих матеріалів порівняно з матеріалами традиційних енергетичних установок є те, що вони працюють у вкрай специфічних і складних умовах. Нейтронне опромінення призводить до суттєвих змін у більшості матеріалів, які традиційно використовують у конструкції ядерних енергетичних установок, спричиняє пороутворення і радіаційне розпухання, прискорює процеси повзучості, різко знижує деформаційну здатність за помірних і високих температур, зменшує опір корозії.

Альтернативою традиційним металевим матеріалам можуть бути вуглецеві та графітові композити. Так, у конструкції високотемпературного газоохолоджуваного реактора, який належить до перспективних реакторів IV покоління, використовують кульові ТВЕЛі та ПЕЛі. В ННЦ ХФТІ розроблено технології виготовлення кульових ТВЕЛів та ПЕЛів на основі графітів на піровуглецевій зв'язці, які успішно пройшли дореакторні та реакторні випробування в реакторах СМ-2, РБТ-6, МР, ВВР-Ц тощо. Ці матеріали та конструкція ТВЕЛів і ПЕЛів дали можливість досягти рівня вигорання палива 8–16 %, а в деяких випадках і до 33 %. Ведуться дослідження з використання розроблених матеріалів та конструкцій в умовах діючих реакторів типу ВВЕР. Однак на сьогодні Україна не має достатніх можливостей для проведення натурних досліджень.

Технологію термоградієнтного ущільнення піровуглецем можна використати й для створення поглинальних елементів. Із застосуванням розробленої методики отримано зразки у вигляді стрижнів. Тривають дослідження щодо

використання такої технології для заміни таблеток із V_4C_3 у конструкції ТВЕЛових елементів сучасних ВВЕР. Такий підхід може бути корисним під час створення власних технологій виготовлення ПЕЛів, що дозволить поліпшити їх функціональні властивості, підвищити стійкість, спростити технологію виготовлення і, що найголовніше, зменшити залежність від імпортованих матеріалів та елементів.

Ще одним напрямом досліджень фахівців ННЦ ХФТІ є розроблення активованих вуглецевих матеріалів із високою питомою поверхнею. Запропоновано методику виготовлення тканинних сорбентів з питомою поверхнею близько $2000 \text{ м}^2/\text{г}$. Експериментально показано ефективність таких сорбентів для поглинання йоду. Ці матеріали придатні для виготовлення фільтрів для АЕС. Використання таких тканинних фільтрів усуває проблеми, що притаманні насипним фільтрам на основі активованого вугілля, а саме: утворення продуктів, вібраційне ущільнення, пилоутворення тощо. Розроблено технологію виготовлення фреймів на основі активованої вуглецевої тканини, за допомогою якої можна отримати пакет із шарів вуглецевої тканини, що забезпечує їх надійний електричний контакт, а перехідний опір титан-вуглець у цих композиціях кращий, ніж у відомих світових аналогах. Ведуться дослідження зі створення елементів суперконденсаторів, іоністорів та електросорбційних систем очищення й опріснення води на основі розроблених фреймів.

У ННЦ ХФТІ розробляють також ерозійностійкі ВВКМ для потреб ракетно-космічної техніки.

Одним із пріоритетних напрямів досліджень фахівців ННЦ ХФТІ є створення біосумісних композитів на базі вуглецю та виготовлення імплантатів на їх основі. Роботи ведуться в рамках кооперації з Державною установою «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка НАМН України». Розроблені матеріали та конструкції мають властивості, близькі до властивостей інтактної кістки, високу біосумісність та остеointegraцію. Використання таких імплантатів дає мож-

ливість вирішити низку медичних проблем на противагу металевим, керамічним та іншим імплантатам. Проведено доклінічну та клінічну апробацію таких матеріалів та імплантатів. Операції з використанням імплантатів із ВВКМ засвідчили високу ефективність їх застосування. Отримано низку спільних патентів на використання цих імплантатів.

В обговоренні доповіді взяли участь начальник комплексу нових матеріалів та перспективних технологій ДП «КБ «Південне» академік Міжнародної академії астронавтики, кандидат технічних наук О.М. Потапов; завідувач кафедри біомеханіки ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка НАМН України» доктор медичних наук, професор О.А. Тяжелов; академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генеральний директор ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» академік НАН України М.Ф. Шульга.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- ухвалили заходи з організації виконання постанови Загальних зборів НАН України від 27 квітня 2023 р. «Щодо Звіту про діяльність НАН України у 2022 році та завдань на наступний період»;

- затвердили подання до Верховної Ради України про відзначення Грамотою Верховної Ради України завідувача відділу Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України доктора хімічних наук, члена-кореспондента НАН України, професора Стрижка Петра Євгеновича за багатолітню плідну творчу працю, значні наукові здобутки в галузі фізичної хімії та вагомий особистий внесок у розроблення і впровадження інноваційних технологічних рішень для оборонної промисловості України;

- заслухали інформацію академіка НАН України В.Л. Богданова про підсумки конкурсу установ НАН України за досягнення найкращих показників у винахідницькій роботі,

створенні, охороні та використанні об'єктів інтелектуальної власності та за звання «Винахідник року Національної академії наук України» в 2022 р.

Затверджено:

- доктора економічних наук **Межа Олега Андрійовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»;

- **Хоменка Юрія Володимировича** на посаді заступника директора з науково-технічної роботи Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України».

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Єремка Олександра Олександровича** за багаторічну плідну творчу працю та вагомий особистий внесок у розвиток досліджень у галузі нелінійної теорії фізики конденсованого стану речовини;

- головного наукового співробітника Інституту історії України НАН України члена-кореспондента НАН України **Шаповала Володимира Миколайовича** за багаторічну плідну невтомну працю, вагомий науковий здобутки та значний особистий внесок у розвиток досліджень у галузі теорії держави й конституційного права;

- завідувача відділу Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України доктора фізико-математичних наук **Марчука Михайла Володимировича** за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України кандидата фізико-математичних наук **Гринюка Бориса Євгеновича** за багаторічну плідну творчу працю та вагомий здобутки у галузі теоретичної ядерної фізики;

- провідного редактора Українського фізичного журналу **Шмагайло Любов Іванівну** за багаторічну творчу працю, вагомий здобутки у професійній діяльності та особистий внесок у редагування наукового журналу фізичного профілю;

- співробітників Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України — завідувача відділу доктора фізико-математичних наук **Гачкевича Олександра Романовича**; заступника директора з наукової роботи доктора фізико-математичних наук **Токового Юрія Владиславовича** — за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- заступника генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академіка НАН України **Гаркушу Ігоря Євгенійовича** за багаторічну плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, вагомий здобутки у галузі фізики плазми і керованого термоядерного синтезу та значний особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів;

- співробітників Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України — завідувача відділу доктора фізико-математичних наук **Поповича Дмитра Івановича**; провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Сулима Георгія Теодоровича**; провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Шацького Івана Петровича** — за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидата фізико-математичних наук **Бовгиру Ростислава Вікторовича** за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

Подякою НАН України відзначено:

- провідного наукового співробітника Інституту математики НАН України доктора фізико-математичних наук **Бондаренка Віталія Михайловича** за багаторічну плідну наукову і педагогічну працю, вагомий здобутки у професійній діяльності та значний особистий внесок у розвиток фундаментальних досліджень у галузі математичної науки;

- старшого наукового співробітника Інституту фізики конденсованих систем НАН України кандидата фізико-математичних наук **Мельника Романа Степановича** за багаторічну творчу працю, значні здобутки у галузі фізичної науки та вагомий особистий внесок у розвиток наукової, науково-організаційної і педагогічної діяльності в інституті;

- співробітників Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України — завідувача відділу доктора біологічних наук **Білявську Людмилу Олексіївну**; завідувача лабораторії кандидата біологічних наук **Загородню Світлану Дмитрівну**; заступника директора з наукової роботи доктора біологічних наук **Лазаренко Людмилу Миколаївну**; заступника директора з наукової роботи доктора біологічних наук **Сафронова Ларису Анатоліївну**; провідного наукового співробітника доктора біологічних наук **Фоміну Марину Олександрівну** — за багаторічну плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, вагомий творчий здобуток та значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі мікробіології, вірусології й екології мікроорганізмів;

- співробітників Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України — провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Дробенка Богдана Дем'яновича**; завідувача відділу доктора фізико-математичних наук **Кунця Ярослава Івановича**; завідувача редакційно-видавничого відділу **Місьонг Ольгу Романівну**; заступника директора з наукової роботи члена-кореспондента НАН України **Пелиха Володимира Олександровича**; завідувача лабораторії кандидата фізико-математичних наук **Симопюка Михайла Михайловича**; начальника відділу кадрів **Соловей Оксану Леонідівну**; провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Федорчука Василя Максимовича**; провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Чаплю Євгена Ярославовича** — за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту географії НАН України доктора географічних наук **Сорокіну Людмилу Юрївну** за багаторічну плідну невтомну працю, особисті творчі здобутки у професійній діяльності та вагомий внесок у розвиток вітчизняної географічної науки;

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Скрипника Юрія Вікторовича** за багаторічну плідну творчу працю та вагомий особистий внесок у розвиток досліджень у галузі нелінійної теорії фізики конденсованого стану речовини;

- членів Національної спілки художників України — народного художника України, професора кафедри Харківської державної академії дизайну і мистецтв **Ковтуна Віктора Івановича**; заслуженого художника України, доцента кафедри Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури **Кочубея Миколая Саввовича**; заслуженого діяча мистецтв України, головного наукового співробітника Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, доктора мистецтвознавства, члена-кореспондента НАМ України **Роготченка Олексія Олексійовича**; доцента кафедри Київського університету права НАН України кандидата юридичних наук **Савку Олександра Івановича**; голову Національної спілки художників України, заслуженого художника України, доцента кафедри Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, кандидата мистецтвознавства **Чернявського Костянтина Володимировича** — за невтомну натхненну працю та вагомий особистий внесок у зміцнення творчої єдності мистецького й дослідницького потенціалів держави в ім'я розвитку науки і культури як невід'ємних складових світової цивілізації;

- співробітників Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України — завідувача розплідника **Гончаренко Людмилу Михайлівну**; завідувача відділу кадрів **Степаненко Зою Василівну** — за багаторічну сумлінну працю, вагомий здобуток у професійній діяльності та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків;

- співробітників Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України — провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Демидюка Мирослава Васильовича**; провідного наукового співробітника доктора фізико-математичних наук **Матуса Валерія Володимировича**; завідувача відділу кандидата фізико-математичних наук **Чернегу Ірину Володимирівну** — за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математичного моделювання та з нагоди 50-річчя заснування установи.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик